

Terra Lliure, 20 anys després. Balanç en temps del Procés

Aquest juliol es compleixen 20 anys de l'alliberament dels últims presos de l'organització armada Terra Lliure. Una part dels seus membres, juntament amb dirigents de Catalunya Lliure i del PSAN, que van propiciar l'acostament d'aquest sector a la via parlamentària, van integrar-se a les files d'Esquerra Republicana de Catalunya. Però què va ser Terra Lliure? Quina reflexió hauria de fer l'independentisme sobre la via armada que alguns sectors van emprendre durant aquells anys? Quin balanç es fa d'aquell temps en ple procés sobiranista? CRÍTIC contesta aquests interrogants donant veu a testimonis que, des de dins i des de fora, coneixien una organització que avui és un tema tabú.

Text, fotos i il·lustració: Jordi Borràs

Avui, 20 anys després de la desaparició total de Terra Lliure, Catalunya viu l'anomenat procés sobiranista: la candidatura independentista Junts pel Sí va guanyar les eleccions catalanes i l'independentisme ha arribat als seus màxims de suport popular en la història recent. Ha arribat ja el moment de parlar de Terra Lliure? Què va suposar per a l'independentisme? Va ajudar l'esquerra independentista a resistir? Va ser un problema perquè el moviment creixés? Què va significar exactament aquesta organització armada?

Per posar llum a les ombres, CRÍTIC ha parlat amb dos exmembres de l'organització. Un és **Carles Benítez**, que va ser-ne dirigent i va entrar-hi el 1980. L'altre militant, que prefereix mantenir-se en l'anonimat i a qui anomenarem Ferran, va estar-hi vinculat durant l'última etapa. Per complementar aquesta visió, CRÍTIC també ha volgut recollir reflexions de **Xavier Vendrell**, que va ser diputat d'ERC i conseller de Governació durant el primer Govern tripartit, i prèviament havia militat al Moviment de Defensa de la Terra (MDT) i a Catalunya Lliure, des d'on va viure de primera mà el procés d'integració a ERC dels membres de l'organització armada que van deixar Terra Lliure el 1991. També n'hem parlat amb **Miquel Sellarès**, que va ser director general de Seguretat Ciutadana de la Generalitat entre el 1983 i el 1984 i aporta la visió que tenia el Govern català de CiU sobre l'organització.

Terra Lliure, una organització filla del desencís

Terra Lliure (TL) va ser una **organització armada independentista d'ideologia marxista** que va néixer durant l'anomenada Transició espanyola. La seva fundació es remunta entre el 1978 —quan el nucli impulsor comença a bastir el projecte— i el 1979, l'any en què realitza les primeres accions, tot i no començar a reivindicar-les fins al 1980. L'any següent, el 23 de juny de 1981, es va donar a conèixer oficialment durant un concert al Camp Nou, on es van repartir fulls volants de Terra Lliure amb el seu primer comunicat, que portava el títol de 'Crida de Terra Lliure'.

L'independentisme combatiu era aleshores una complexa sopa de lletres en transformació constant. L'embrió de TL és fruit del debat entre militants del **Partit Socialista d'Alliberament Nacional-Provisional** (PSAN-P), una organització nascuda el 1974 i que era una escissió del partit que duia el mateix nom (PSAN), fundat el 1968 des dels sectors més joves de l'històric **Front Nacional de Catalunya** (FNC). El 1979, quan TL va començar a actuar, neixen els **Comitès de Solidaritat amb els Patriotes Catalans** (CSPC), recollint l'herència de l'organització antirepressiva Socors Català (SC). És també el 1979 quan el PSAN-P va fusionar-se amb la nord-catalana Organització Socialista d'Alliberament Nacional (OSAN). De la trobada d'aquestes dues formacions, en va néixer **Independentistes dels Països Catalans** (IPC), que, juntament amb el PSAN, van dinamitzar l'independentisme combatiu dels primers anys de la dècada dels vuitanta. Precisament, del treball d'IPC i del PSAN, en va sorgir el **Moviment de Defensa de la Terra** (MDT) el 1984. L'MDT va ser la punta de llança de l'independentisme durant aquells anys fins que tres anys després, el 1987, va quedar partit en dues faccions.

Des de l'independentisme **ja hi havia hagut altres experiències armades a les acaballes del franquisme, com el Front d'Alliberament de Catalunya** (FAC), que va actuar entre el 1966 i el 1977; i l'organització coneguda com a **Epoca**, l'acrònim d'Exèrcit Popular Català, que va ser activa entre el 1976 i el 1980. Carles Benítez, exdirigent de TL, que anteriorment havia militat al PSAN, a IPC i als CSPC recorda que hi ha diversos factors que adoben el camí que va portar un grup d'independentistes a optar per la lluita armada en plena Transició. Segons Benítez, les bases ideològiques que van afavorir aquesta aposta ja es van donar al voltant del PSAN-P, sobretot a partir de l'execució del militant anarquista Salvador Puig Antich. També relata altres fets, com la ['Carta de Brest'](#), que data de 1974 i és la primera declaració conjunta dels moviments d'alliberament nacional de l'Europa occidental; el context internacional amb les guerres colonials, com la d'Algèria; i els moviments d'alliberament nacional d'arreu d'Europa (Còrsega, Irlanda del Nord...) i també, en gran part, **el miratge d'ETA** al País Basc.

Un incipient suport social en creixement

La suma d'aquests factors, en un moment històric en què bona part de l'antifranquisme i de l'independentisme tenia la ruptura com a objectiu, és el que dona el tret de sortida de Terra Lliure. Aquella generació de militants que s'havien forjat políticament amb l'ideal d'uns Països Catalans lliures i socialistes van arribar a la conclusió que el pacte constitucional a l'Estat serviria per enterrar qualsevol esperança de canvi. El **desencís de la instauració de la Constitució** és el que, segons expliquen ells mateixos, **fa desencadenar el pas a l'acció de l'organització armada**.

El 1985, una manifestació d'unes 50 persones per la Diada de Sant Jordi va acabar en "càrregues brutals de la policia"

Per fer-ho, els impulsors de TL havien de cercar complicitats polítiques. Si bé el suport social era minoritari, **la resposta violenta**, tal com recorda Benítez, "era contemplada com a legítima" per bona part de l'independentisme més combatiu. Les primeres accions de TL, contra objectius que agredien el medi ambient o la llengua catalana, es van combinar amb un creixement de l'acció política des d'organitzacions com el PSAN, IPC i sobretot l'MDT a partir de la seva eclosió. Allò va dinamitzar un moviment que havia crescut en molt pocs anys.

Xavier Vendrell, exmilitant de l'MDT i des del 1991 a les files d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), explica com la resposta de l'independentisme combatiu a la repressió va ajudar a dinamitzar el moviment. Posa l'exemple de la manifestació convocada a la Rambla de Barcelona durant la Diada de Sant Jordi de 1985, on un petit grup de manifestants van acabar, juntament amb llibreters i

vianants, rebent càrregues i cops de porra policials que [les càmeres d'Euskal Telebista van poder enregistrar](#). “Aquell any érem 50 persones. Va haver-hi una càrrega brutal de la policia i això va provocar que al cap d'un any a la manifestació de Sant Jordi en comptes de 50 fóssim 5.000. Si no haguéssim aguantat aquelles garrotades, després no hauríem estat 5.000”.

La flama es va anar apagant

Els especialistes en organitzacions com Terra Lliure defineixen les seves accions com de “propaganda armada, més que no pas de lluita armada”, ja que el seu objectiu principal era, sobretot, fer d'altaveu del moviment més que no pas combatre directament contra l'Estat espanyol des d'un aparell militar. Tanmateix, Ferran, un antic membre de TL que vol mantenir l'anonimat en aquest reportatge, matisa a CRÍTIC aquestes apreciacions i explica que, si bé des de la direcció de TL tenien molt clar que “no hi havia d'haver víctimes innocents”, en alguns moments “hi va haver accions destinades directament contra agents de la Policia espanyola i la Guàrdia Civil, fins i tot amb bombes trampa”. En Ferran assegura avui que “**si no hi va haver danys majors, va ser per atzar**, però no pas perquè allò fos una línia vermella”.

En aquesta línia, Benítez recorda els agents de la Guàrdia Civil que van quedar ferits a l'atac contra la caserna del cos a Vallvidrera: “Fer mal a les forces d'ocupació no era un objectiu, però sí que en alguns moments se'ls va atacar com a forma d'autodefensa”. Assegura, però, que Terra Lliure “va deixar de fer diverses accions” per minimitzar riscos si no podien assegurar l'absència de víctimes innocents.

Terra Lliure va provocar una víctima mortal: Emília Aldomà i Sans, una dona de 62 anys, que va morir a les Borges Blanques quan li va caure una paret a sobre a conseqüència de l'explosió de l'artefacte col·locat per TL a l'interior dels jutjats del poble la vigília de l'Onze de Setembre de 1987. A més, les accions de TL **van causar la mort de quatre membres** de la mateixa organització.

Sobre la capacitat d'acció de l'organització, Benítez diu que “TL no tenia la línia de l'Epoca, que estava emmirallada en l'IRA dels anys vint. L'Epoca volia preparar un exèrcit català per quan es donés el moment idoni d'actuar. Nosaltres més aviat volíem fer una guerra de guerrilles”. En Ferran explica que la capacitat tècnica no era ni molt menys tan dolenta com s'ha dit: “Això era el que deia la premsa, però TL en els seus primers anys i fins a finals dels anys vuitanta utilitzava explosiu plàstic”. Diu que el mètode descrit com de “càmping gas” era el mateix que s'havia utilitzat per part d'altres grups armats, per exemple a Algèria, i especialment pels independentistes corsos. El traspàs d'aquesta tècnica prové de Resistència Catalana —un grup armat nord-català poc conegut— a través de l'Epoca: “Es buidava de gas i s'omplien de cloratita aprofitant la bombona com a recipient compressiu. La potència era molt major en les accions amb aquest sistema que durant la primera etapa... però això no és important políticament”.

Sellarès: “Terra Lliure va ser una gran irresponsabilitat per part d'alguns líders independentistes”

Tot i això, l'expert en qüestions de seguretat i exalt càrrec dels governs de CiU, **Miquel Sellarès, afirma que TL era una cosa molt d'estar per casa:** “L'únic mínimament seriós que es va fer en aquest aspecte va ser l'Epoca; la resta no va ser altra cosa que una gran irresponsabilitat per part d'alguns líders independentistes”.

La **ingerència d'ETA va ser un dels factors clau que van afectar Terra Lliure**. Benítez explica que “l'atemptat de l'Hipercor va ser molt fort. A molta gent que contemplava la propaganda armada

de Terra Lliure com una eina útil, aquella bomba els va trencar els esquemes”. L’atemptat va provocar 21 morts i 45 ferits al centre comercial de l’avinguda Meridiana el 19 de juny de 1987. Benítez recorda ara que aquell dia a la tarda hi havia convocada una manifestació dels CSPC que no es va poder fer perquè, a banda de policies, gairebé ningú no hi va assistir. L’atemptat d’ETA va estar a punt d’afectar un dels líders de l’MDT, Carles Castellanos, que estava amb la seva família comprant al supermercat en el moment de l’explosió. En Ferran apunta que els sectors més polititzats del moviment ja van adonar-se que “la ingerència d’ETA era negativa per als interessos de l’independentisme català molt abans de l’atemptat de l’Hiperacor, però que lògicament aquella bomba va marcar el punt d’inflexió”. En poques paraules, en Ferran diu que “les accions d’ETA als Països Catalans van suposar una interferència que ens va destrossar la pedagogia de la lluita armada”.

Sellarès parla també de les seves relacions amb el País Basc quan era director general de Seguretat Ciutadana de la Generalitat: **“Els de TL van rebre, per part d’ETA, les metralletes Stein i algunes pistoles... però de totes maneres, la informació que jo tenia, sobretot a través de Gorka Agirre i del sergent Goikoetxea, que dirigia els serveis d’informació de l’Ertzaintza i que va acabar sent assassinat per ETA, és que això de TL no era seriós. ETA no volia obrir un segon front, i per a ells TL era una cosa totalment instrumental”.**

Divisió i final de Terra Lliure

Com a resultat de les tensions i les diferències estratègiques entre IPC i el PSAN, que tenien un paper dirigent a l’MDT, aquesta organització va patir un trencament el 1987 que afectaria tota l’esquerra independentista. **El 1989, una part de TL es va escindir** amb el que es coneix com a Terra Lliure IV Assemblea, a l’entorn del sector de l’MDT-PSAN. L’altra part, anomenada Terra Lliure III Assemblea, seguia a l’òrbita de l’MDT-IPC i les resolucions de 1988 de l’organització originària. La divisió de Terra Lliure no va ser altra cosa que el reflex de la fractura dins del moviment que s’havia donat mesos abans amb la divisió de sigles, fractura a la qual cal afegir-hi també diferents punts de vista sobre el rumb que havia de prendre l’organització.

Aquest fet, juntament amb la manca de suport social, les reiterades detencions de membres de TL i d’activistes al voltant del moviment, i el fet que ERC pogués donar una sortida política a les reivindicacions independentistes, van propiciar que una part de l’organització, Terra Lliure IV Assemblea, abandonés l’activitat. Aquest sector, liderat per Pere Bascompte, va anunciar en roda de premsa al juliol de 1991 —tot just fa 25 anys— la seva dissolució. **Àngel Colom**, aleshores líder d’ERC, va fer una sèrie de moviments que van ajudar a posar punt final a aquest sector de TL. **ERC havia aprovat al congrés de 1989 convertir-se en un partit independentista**, fet que va provocar que una part de l’independentisme combatiu hi apostés com una eina útil per arribar als seus objectius. Precisament, la dissolució de Terra Lliure IV Assemblea va ser el primer pas per a la integració de bona part dels seus militants i dirigents a les files d’ERC. En aquest procés va tenir un paper clau la candidatura Catalunya Lliure (CL), una marca electoral sorgida l’any 1989 afí a les tesis de l’MDT-PSAN i reforçada pel Front Nacional de Catalunya (FNC), per presentar-se a les eleccions europees i que va acabar esdevenint organització referent d’una part de l’esquerra independentista.

Xavier Vendrell, un dels líders de Catalunya Lliure del 1989 al 1991, explica que l’organització va sorgir per l’esgotament de la guerra de noms entre les dues faccions de l’MDT. Així l’MDT-IPC tornava a ser senzillament MDT, i l’altre sector, influenciat pel PSAN, esdevindria CL. Vendrell diu que hi ha tres elements bàsics que propicien la creació del partit, la desfeta de la IV Assemblea de TL i l’entrada posterior a ERC: “D’una banda, cal entendre el que va passar a escala internacional, és a dir, la caiguda del Mur de Berlín, les independències bàltiques... En segon lloc, el context

estatal: l'atemptat de l'Hipercor, que allunya l'independentisme català d'aquells que havien patit de 'basquitis'. I, en tercer lloc, hi ha un fet important, que és l'assumpció per part d'ERC, un partit parlamentari, del discurs independentista. Si hi ha un partit parlamentari que aposta per aquesta via, el camí que han seguit els bascos queda clar que no va enlloc i a Europa s'obren expectatives on esdevé quelcom normal l'aparició de nous estats, tot això fa que el que tingués sentit fos obrir una nova etapa entrant a ERC”.

Sobre el paper de Catalunya Lliure en la dissolució de Terra Lliure IV Assemblea, **Vendrell** diu que va fer de pont entre Colom i aquesta facció de TL. “Hi ha una sèrie de persones que en aquell moment van fer d'interlocutors. Les converses entre Colom i l'Estat no tenen cap sentit si al darrere no hi ha un lligam, un compromís, de l'abandonament de la lluita armada. Lògicament, Catalunya Lliure fa de pont. Per un costat, Àngel Colom i Carod-Rovira, i per l'altre costat gent que en aquell moment estava a la direcció de Catalunya Lliure. **En Colom no parlava amb els dirigents de TL; nosaltres érem la garantia que això anava endavant**”.

D'altra banda, els cops policials cap a la facció no dissolta, Terra Lliure III Assemblea, i per extensió a la resta de l'independentisme combatiu —l'MDT, els CSCP, les CUP, etc.— van ser constants des del 1991. **TL va portar a terme les seves últimes accions armades a l'estiu de 1992**, molt pocs dies abans de l'inici dels Jocs Olímpics de Barcelona. Però el 28 de juny de 1992, el jutge Baltasar Garzón va ordenar l'inici d'una de les operacions policials més grans contra l'independentisme: durant aquell estiu i els mesos posteriors, es va detenir mig centenar d'activistes, fossin o no membres de TL. La majoria d'ells van denunciar haver patit tortures en dependències de la Guàrdia Civil.

L'Operació Garzón va decapitar bona part del moviment. A partir de l'estiu de 1992, la III Assemblea de Terra Lliure no torna a realitzar accions, però l'organització no comunica la seva dissolució fins tres anys més tard, l'Onze de Setembre de 1995, quan fan públic el 'Manifest de Terra Lliure', en què anunciava el final, ara sí, de l'organització armada. Què va passar durant aquests tres anys d'hibernació? En Ferran ens ho explica: “Del 92 al 95 s'intentà reconstruir l'organització; hi havia ordres i gent disposada per fer-ho; per això no es dissol abans”. Carles Benítez assenyala que de la ràtzia del 92 en surt tocat tot el moviment, no solament TL, i ratifica que sí, que es va plantejar la reconstrucció, però que “finalment es va descartar perquè no era el moment polític adequat”.

Fer balanç en ple procés

Una pregunta a fer-se avui és: com van influir els anys de l'independentisme armat i del combatiu —no solament amb Terra Lliure, sinó amb tot el moviment de l'esquerra independentista— sobre la situació actual? L'exdirigent de TL Carles Benítez subratlla el següent: “Cal recordar que som un poble ocupat des de fa 300 anys i que, durant aquest llarg temps, l'opressió ha arribat a trencar el fil roig en alguns moments. Si l'any 2010 torna a renàixer l'independentisme, cal retrocedir fins a la 'garzonada' de 1992 per trobar de nou l'intent de decapitar aquest fil roig. Al llarg dels segles hi ha hagut reiterats intents d'aniquilar les nostres aspiracions nacionals, però mai ho han aconseguit. Hem continuat reeixint. És a dir, que hi ha una sèrie de condicions que han fet que a dia d'avui arribem on som. La lluita d'aquells anys va tenir sentit, evidentment”.

“Tot allò va tenir sentit; el que passa és que no es pot traslladar aquell moment històric a l'actualitat”, diu un exmilitant de Terra Lliure

D'altra banda, en Ferran explica que TL va ser “clarament influent políticament”, ja que va tenir un paper important “a l'hora de fer visible una oposició al poder polític fomentant la capacitat de

resistència, que va fer créixer el moviment independentista”. Explica que l’actitud combativa, l’agitació i l’activitat armada de TL “van fer de gran imant per a noves generacions”. “Tot allò va tenir sentit, sens dubte; el que passa és que traslladar aquell moment històric a l’actualitat no es pot fer, perquè la percepció de la lluita armada ha canviat al llarg de la història. **Nosaltres volíem fer una guerra de guerrilles, no pas fer mal a la població civil**”. En Ferran ho argumenta de la manera següent: “Forjar el model de l’esquerra independentista no només va ser cosa nostra; lògicament, va ser cosa de tot un moviment. El model de sectorials, que encara dura actualment, es desplega els anys vuitanta”.

Sobre si tot plegat va tenir sentit, **Xavier Vendrell** diu que “les coses s’han de contextualitzar en el moment en què es troben. **És evident que avui això no tindria cap mena de sentit**, però en aquell moment en què la reivindicació independentista era absolutament marginal, que per part de Convergència hi havia una obsessió a silenciar tot allò... i la seva estratègia no anava més enllà del pactisme, el peix al cove i el no fer soroll... o la mateixa ERC d’aquell moment amb l’Hortallà al capdavant. La sensació d’ofec absolut, amb la LOAPA pel mig... hi va haver gent que va decidir que la manera de fer-nos sentir era aquesta. Cal lamentar la gent que hi va perdre la vida, tant les quatre persones de l’organització que van morir com una àvia de les Borges Blanques que malauradament va ser víctima d’un d’aquests atemptats. Però, al marge d’això, el soroll que va generar segurament va ajudar que tot això fos possible”.

Preguntat sobre com es va viure l’etapa de Terra Lliure des de la Generalitat i des del cos d’uns Mossos d’Esquadra que tot just començaven a treure el cap, **Miquel Sellarès** diu: “Es va viure lògicament amb preocupació, però alhora estàvem ben informats que allò no era una cosa seriosa. En Pujol temia que tot plegat ens pogués entorpir... Jo no sé com hauria reaccionat en Pujol si allò hagués estat una cosa més seriosa. Quina va ser l’actitud del president, del conseller Macià Alavedra o la meva mateixa? Doncs la d’intentar establir ponts perquè deixessin córrer el que estaven fent. **Juntament amb en Colom, vàrem fer tot el possible perquè allò s’acabés**”.

No obstant això, Sellarès hi afegeix que “algun dia en aquest país, s’haurà de fer justícia. Aquí perdonem sempre tots els altres, però els nostres... També caldrà reconèixer algun dia totes aquelles persones que han fet coses pel país i que se l’han jugada. Que estaven equivocats? És una apreciació de certa gent, però oi que se la van jugar pel país? Doncs tenen dret a tenir un reconeixement”, arriba a dir l’exdirector general de Seguretat. Sellarès opina que en aquella època ni la Policia espanyola ni la Guàrdia Civil no es refiaven dels Mossos: “No ho han fet mai. Només s’han refiat d’aquells que ells han posat a dins. Fins i tot hi ha comissaris que avui dia estan marcats perquè de joves havien militat al PSUC o al PSAN. Tota aquesta gent està marcada”.

S’ha de recordar Terra Lliure?

Carles Benítez opina que des de l’any 1990 fins a l’arrencada del procés hi ha hagut “una mena de pèrdua de consciència col·lectiva” amb la suposada bonança econòmica dels primers anys del segle XXI, i també “com a entitat nacional, amb la llengua com a punta de llança”. “Als anys vuitanta teníem claríssim que el català havia de ser l’única llengua oficial un cop independents, i avui dia aquest debat no és gens clar. Durant aquestes dues dècades, si bé hi ha hagut partits independentistes al Parlament, en el seu moment va quedar clar que l’independentisme no era la seva prioritat. Em refereixo, per exemple, als anys del Govern tripartit”, afirma l’exdirigent de TL.

Un altre membre de TL, en Ferran, afirma ara que en part entén que el gruix de l’independentisme actual no se senti hereu d’aquells anys i explica que en aquella època ja hi havia un independentisme latent que no ha fet el pas fins al dia d’avui. “El que és important apuntar és que als vuitanta, quan l’independentisme està desplegant aquesta confrontació, l’ànim de resistència el vam sembrar

nosaltres. El sector àcrata era quasi inexistent. Encara més: la primera mani okupa, la va convocar l'MDT cap a l'any 85. Tot allò va quallar; algun dia o altre es farà una altra lectura d'aquells fets. Dit això, però, **és lògic que, més enllà de l'esquerra independentista, hi hagi qui no vulgui reivindicar aquells anys**, perquè evidentment a alguns actors polítics els pot incomodar, perquè constata la manca de confrontació actual". En Ferran apunta que "en termes 'econòmics', tot plegat va ser molt útil; el balanç ha estat clarament positiu. Per exemple, comparat amb la lluita dels independentistes bascos, nosaltres vam patir numèricament pocs sacrificis, i els avenços polítics que n'hem recollit són molt més grans".

Xavier Vendrell: "La gent que es va jugar el físic contra dictadures primer i contra democràcies apanyades després algun mèrit deu tenir"

Miquel Sellarès no estalvia crítiques sobre Terra Lliure i diu que "tot plegat ens ho hauríem pogut estalviar". Però també hi afegeix que "una part de les noves generacions polítiques es pensen que l'independentisme ha arribat per obra i gràcia de l'Esperit Sant en els últims anys. Jo crec que l'independentisme ha arribat de resultes d'haver sembrat durant anys. Seria totalment injust obviar-ho i, sense ells, avui potser tampoc seríem on som".

Xavier Vendrell, preguntat sobre les recents declaracions d'Artur Mas al programa 'Els matins de TV3', on va dir que "hi ha molta gent que se l'ha jugada per la independència. Però algú se l'ha jugada més que nosaltres?", creu que tothom és lliure de penjar-se medalles, però que, si som on som, és per múltiples factors. Vendrell cita un article de **Toni Soler** aparegut recentment al diari 'Ara'. "Toni Soler, tan encertat com sempre, explicava que l'independentisme l'hem construït els independentistes, però la possibilitat que Catalunya avui es pugui plantejar la possibilitat de ser un Estat s'ha fet gràcies a gent que ha fet una sèrie de coses. I les ha fetes Convergència des del Govern de Catalunya i el PSC des dels ajuntaments. Si nosaltres haguéssim governat, n'estic segur que hauríem fet més, però no vàrem tenir l'oportunitat i, per tant, qui va construir el país van ser convergents i socialistes".

La conclusió de Vendrell, exdirigent de Catalunya Lliure i d'ERC, és que tothom es pot penjar mèrits: "Jo no li trauré gens de mèrit a Artur Mas. Per un projecte que fins fa quatre dies no hi creia, ha acabat deixant-s'hi la carrera política. Una part del mèrit és seva, sí. Ara bé, avui dia l'independentisme estaria on està sense que hi hagués hagut una primera brasa independentista? No, avui no seríem on som sense que algú hagués estat durant 25 o 30 anys denunciant l'engany de la Transició, del pactisme amb l'Estat. Tot això ha permès que avui no hi hagi corrent més gran a Catalunya que l'independentisme. Mèrits? Molta gent en té... És clar que la gent que es va jugar el físic contra dictadures primer i contra democràcies apanyades després, home, algun mèrit deu tenir".